

244
C

gyakran mondjuk, hogy Budapest a fürdők városa. De épp így azt is mondhatjuk, hogy Budapest a barlangok városa, mert egyetlen világváros sem dicsekedhet annyi érdekes és ritkaság számba menő barlanggal, mint éppen a mi fővárosunk.

E két jellegzetesség szorosan összetartozik, hiszen föld alatti természeti kincseink, a barlangok, a mélyből feltörő héviznek — mai gyógyforrásaink „őseinek” — köszönhetik létrejöttüket. A hajdani hévizek kioldotta barlangrendszernek jelenleg már tíz kilométer hosszúságú járatait ismerjük, de kiterjedésük valószínűleg jóval nagyobb ennél.

E barlangrendszer bizonyos szakaszainak fölfedezését általában a véletlennek köszönhetjük. A felszínről beszivárgó vagy a hegy belsejébe folyó csapadékvíz által létrehozott barlangokkal ellentétben — a barlangok java része ugyanis ilyen! — a termákvíz által kioldott barlangok létezését, helyzetét nem árulják el a felszíni víznyelők, nagy karsztforrások vagy más külszíni jelek.

A mélyből feltörő termákvíz a hegyképző erőktől létrehozott számtalan keskeny közethasadékon keresett utat a felszínre, s ott nemcsak egy-két bővizű forrás, hanem számtalan kis vízfakadás,

szivárgás formájban jelent meg. Ezek az aránylag kis forrásnyílások az évszázadok, évmilliók során — a hévízműködés megszűnte után — eltömődtek.

Ezért a barlangrendszer általában csak akkor válik a kutatók számára ismertté, hozzáférhetővé, ha a felszín kőbányászat, házalapozás vagy csatornaépítés során megbontják, s véletlenül a barlang egyik, még el nem tömődött ágára bukhatnak. Persze így is az kell, hogy e munkák vezetői ne tömjék el e megnyitott üregeket, hanem tüstént értesítsék a szakembereket! Ezt egyébként nemcsak a természetvédelmi törvény idevágó rendelkezései írják elő, hanem a bejelentés mindenkinek saját jól felfogott érdeke is, hiszen e barlangok néha annyira megközelítik a felszínre, hogy a följük tervezett épületek, műtárgyak veszélybe kerülhetnek.

Szerencsés véletlennek — és az építők és a kutatók jó együttműködésének — köszönhetjük egyebek között az 1904-ben fölfedezett Pálvölgyi-barlang, az 1930-ban fölfedezett Szemlő-hegyi barlang és az 1933-ban fölfedezett Ferenc-hegyi barlang, az öt kilométert meghaladó hosszúságú Mátyás-hegyi barlang és sok más, bár rövidebb, de érdekességek-

TURISTAUTAKON BUDA

ben bővelkedő barlang járatrendszerének megismerését.

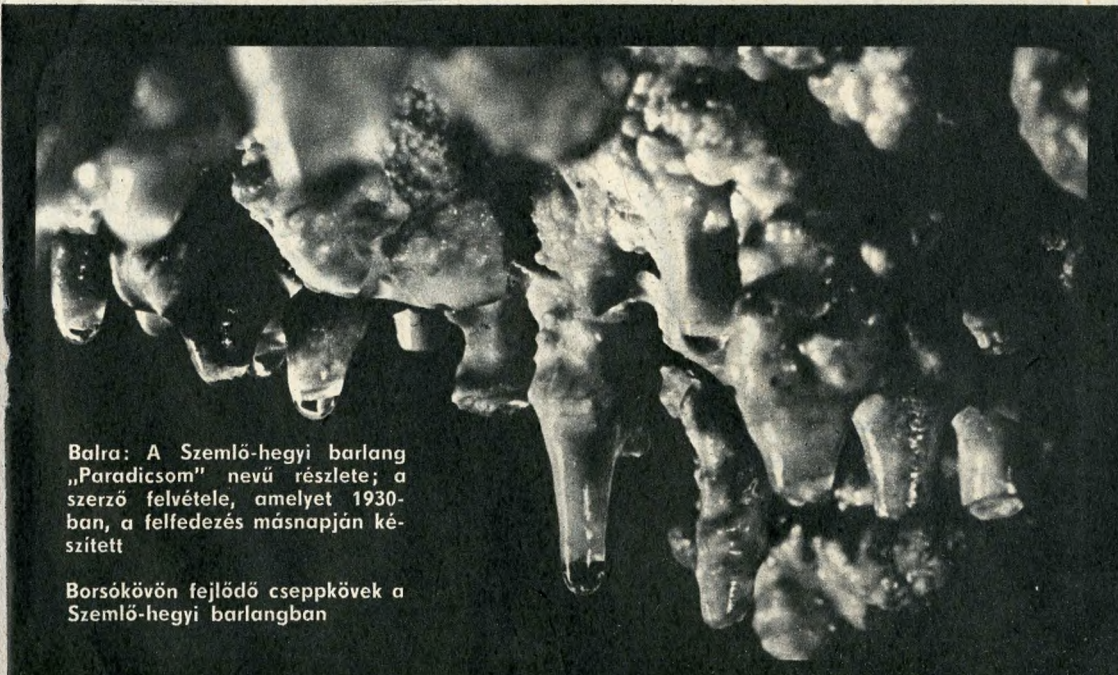
E barlangok a jelenleginél sokkal *alacsonyabb* szinten, a termálvíz akkori szintjén keletkeztek. A bennük folyó vagy álló termálvízben oldott ásványi anyagok a barlangok sziklafalain páratlan szépségű *borsókő*-, * *gipsz*-, *barit*- és *kalcit*-képződmények formájában rakódtak le. Később — a *Budai-hegység* emelkedésével — e barlangokból lassan eltűnt a víz, s ez jelenleg a budai hévforrások: a gellért-hegyi és a józsef-hegyi gyógyforrások szintjén áramlik. A kiszáradt barlangok pedig a hegységgel együtt a mai — mintegy 250 m-es tengerszint feletti — magasságig *emelkedtek*. Ez az emelkedés persze nem volt egyenletes, és a hegység bizonyos részei sem emelkedtek egyformán, emiatt a barlangok rendszere több helyen *szétszakadt*, s már nincsenek is pontosan egy szintben.

A továbbiakban szóljunk azokról a barlangokról, amelyek nemcsak a kutatók, a szakemberek számára hozzáférhetőek, hanem amelyeket már ma is, vagy a közeli jövőben *bárki megtekinthet* kényelmesen, utcai ruhában.

A Szemlő-hegyi barlang

Először 1930-ban ismertük meg ezeket a csodálatos hidrotermális* képződményeket az akkor föltárt Szemlő-hegyi barlangban. E páratlan leletről értesítettük nagynevű tudósunkat, *Cholnoky Jenőt* (1870—1950), s ő idős kora ellenére lemászott a nehezen járható barlangba.

Egyebek között az alábbiakat írta a látottakról: „A barlang fenekén mint kivült virágok díszlenek a hajdani előntésben keletkezett mésztufa képződmények, s ezek ott díszlettek már akkor, amikor első durva kőszekőzeit pattogtatta az ember, ott voltak a csiszolt kőszerszámokkal verekedő ember sok ezer éves történelmének ideje alatt. Ott virítottak a trójai háború idejében, amikor bronzfegyverekkel küzdöttek a hősök, ott voltak a történelmi idők aránylag nagyon rövid — háromezer-négyezer — esztendejében. Hallották Budavár viszszevételének dörgő ágyúlövéseit, míg végre kőfejtők csákánya pendült meg a sok százezer éve elrejtett kincseskamra boltozatának kérgezett kövein, s napvilágra kerültek a hipparionnal, a masztodonnal és más ősemelősökkel egyidős üregek, remek ötvösművű kincseikkel együtt!”

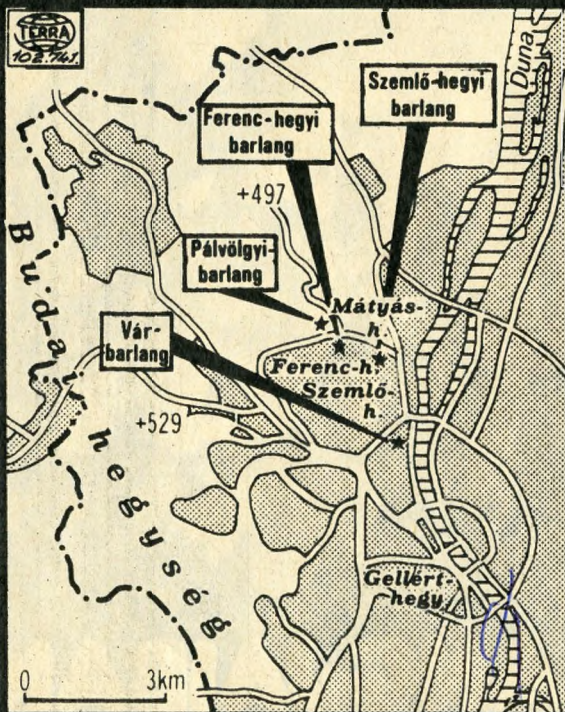
Balra: A Szemlő-hegyi barlang „Paradicsom” nevű részlete; a szerző felvétele, amelyet 1930-ban, a felfedezés másnapján készített

Borsókövön fejlődő cseppkövek a Szemlő-hegyi barlangban

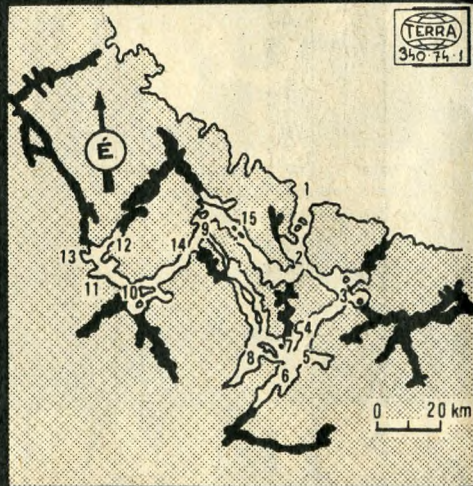
PEST BARLANGJAIBAN

A Pálvölgyi-barlang bejárata (Dr. Kessler Hubert, Kardos László és Bakonyi Béla felvételei)

A barlang áttekintési rajza: 1. be- és kijárata; 2. Lóczy Lajos geológus emléktáblája; 3. felfedezési (ős-) bejárat; 4. „Orgona”; 5. cseppkökiállítás; 6. „Allatkert”; 7. „Boszorkánykonyha”; 8. „Szinházterem”; 9. „Tyüklétra”; 10. „Mesevilág”; 11. „Paradicsom, Adám-Evával”; 12. „Pokolszakadék”; 13. „Tündérkút”; 14. tengeri kagylók csoportja a falban; 15. „Sohajok hidja”

A „Hófehérke és a hét törpe” nevű alakzat a Pálvölgyi-barlangban

A Pálvölgyi-barlang részlete az „Erkély”-ről
Részlet a Vár-barlangból

Annak idején számos külföldi szakember is meglátogatta a barlangot. Ez — egybehangzó véleményük szerint — nemzetközi viszonylatban is *páratlan* látványosság és tudományos érték.

A fölfedezés idején mi is úgy gondoltuk, hogy csak néhány hónap kell, s a Szemlő-hegyi barlang — pompás villanyvilágítással, jó utakkal, lépcsőkkel ellátva — fővárosunk egyik legnagyobb-rúbb látványossága lesz. Sajnos nem így történt! Az évtizedek óta folyó tárgyalások, győzködések ellenére, meg az „illetékesség” hiánya miatt kezdeményezésink *meddők* maradtak. De nem maradtak vesztég azok sem, akik a természet szépségeit mindenáron rombolni akarták: „ásványgyűjtők” csákánnyal fölfegyverkezve *tönkretették* a csodálatos képződmények nagy részét.

E súlyos helyzetet változtatott most az *Országos Természetvédelmi Hivatal*. Vezetői felismerték e páratlan természeti kincs értékét, s elhatározták, hogy a nagyközönség számára *hozzáférhetővé* teszik. A munkálatok már megindultak.

Arról, hogy milyen látvány vár majd a látogatókra, meggyőződhetnek mindazok, akik fővárosunk *másik* természeti értékét, az elmúlt év végén ismét megnyitott *Pálvölgyi-barlangot* meglátogatták.

A Pálvölgyi-barlang

Ezt az 1904-ben fölfedezett barlangot annak idején a *Pannónia Turista Egyesület* lelkes tagjai vették gondozásukba. 1927-ben — a hazánkban tartott első nemzetközi barlangkutató kongresszus alkalmával — *társadalmi munkával* bevezették oda a villanyvilágítást, s az akkori viszonyoknak megfelelő utakat, lépcsőket is építettek. A második világháború végén súlyosan megrongált barlangot a felszabadulás után a *munkásturisták*, a *Természetbarátok Turista Egyesületének* barlangkutatói rengeteg társadalmi munkával állították helyre és nyitották meg ismét a nagyközönség előtt. Ám az egyre fokozódó igények, a növekvő forgalom meghaladták a társadalmi munka kereteit. Ezért a *Turista Ellátó Vállalat* vette gondozásába a barlangot, de az egyre korszerűlenebbé váló, majd utóbb teljesen tönkrement világítási hálózat ismételt felújításának költségeit nem tudta biztosítani, és a barlang kezelése amúgy sem nagyon illet tevékenységi körébe. Így majdnem egy évig *zárva* maradt a barlang a látogatók elől. Egészen addig,

amíg az Országos Természetvédelmi Hivatal a barlangot *nyitására* nem szentelt, s nagy arányú *szükséglettel* és a fiatal természetjárók s barlangkutatók jelentős társadalmi munkájával rövid idő alatt teljesen *rendbe* nem hozta. A korszerűsítéssel egyidejűleg kellemes várakozási lehetőségéről és szakavatott *vezetőkéről* is gondoskodott.

Az újra megnyitott barlangban jól láthatjuk a hajdani *hévforrások oldási munkáját*, az *örvénylő víz nyomait*, a különleges *sziklaalakzatokat*. A sziklafalakon számos helyen megkövesedett *tengeri kagylókat* fedeztünk föl, annak bizonyítékeként, hogy a barlangot magába záró hegy kőzete hullámzó tenger *mésziszapjaként* rakódott le a harmadkorban. E barlangra nem jellemzőek a hidrotermális képződmények, mint például a Szemlő-hegyi barlangra. De találunk benne nagyon érdekes, a felszínről beszivárgó, mésztartalmú vízből lerakódott *cseppkő* képződményeket.

A budai Vár-barlang

Igaz, nem az említett barlangok körében helyezkedik el, bár kialakulásában kétségkívül *hasonló* tényezők játszottak közre, feltétlenül beszélnünk kell fővárosunk egy másik föld alatti vezetékségéről, a *Vár-barlangról*. Ennek a közel tíz kilométer hosszú barlangnak a labirintusát a Vár-hegy tetején ásott *kutakon*, *pincéken* át fedezték fel, és a feltárt részleteket szövevényes „kazamata”-rendszerre alakították a Vár lakói, polgárok, katonák. A *természet* munkája és a *történelem* egyedülálló összefonódásának lehet itt tanúja a látogató. A Vár korai történetétől a törökkoron keresztül egészen a második világháborúig minden kor a barlang falaira véste a maga emlékeit, hiszen *óvóhelynek*, *börtönnnek*, vagy éppen *borospincének* is használták. A helyenként *három* emeletes, természetes barlangrendszer eredeti formája a legtöbb helyen már csak a mennyezeten látható: a falakat és a padlót a történelem embere a maga számára alakította. A komor falak, a romantikus, riasztó környezet kedvenc színhelye a *televízió* és a *filmesek* kémtörténeteinek. A Vár-barlang legérdekesebb részeit az *Úri utca 9.* szám alatti bejáraton keresztül *minden vasárnap* bemutatják az érdeklődőknek a *Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat* lelkes társadalmi munkái.

Dr. Kessler Hubert